Висновок рецензента

доктора філософських наук, професора

Шкіль Світлани Олександрівни

на дисертаційну роботу

Янауера Мечислава Мирославовича

«АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНО-КОНФЕСІЙНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ В УМОВАХ МЕГАПОЛІСУ»,

поданої на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії

зі спеціальності В7 Релігієзнавство

Дисертація Янауера Мечислава Мирославовича «Адміністративно-правове регулювання державно-конфесійних відносин в Україні в умовах мегаполісу» є цілісним, самостійним і завершеним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему, що перебуває на перетині сучасного релігієзнавства, досліджень свободи совісті, державно-конфесійних відносин, публічної політики та адміністративно-правового аналізу. Робота вирізняється актуальністю постановки проблеми, належним рівнем теоретичного опрацювання, внутрішньою логічною послідовністю та чіткою орієнтацією на практичні потреби сучасного українського суспільства, насамперед у контексті функціонування великих міст, посилення релігійної різноманітності, безпекових викликів воєнного часу та переосмислення моделей взаємодії держави, місцевого самоврядування і релігійних організацій.

Актуальність теми дисертаційного дослідження не викликає сумніву. Сучасний український мегаполіс є простором підвищеної щільності соціальних взаємодій, інституційної складності, конфесійного розмаїття та високої чутливості до конфліктогенних факторів. Саме в міському середовищі найбільш виразно проявляються проблеми процедурної рівності релігійних організацій, доступу до публічного простору, врегулювання земельно-майнових відносин, взаємодії з органами публічної влади, охорони культурної спадщини, а також співвідношення свободи совісті, світськості держави та безпекових інтересів. У цьому зв'язку дисертант обґрунтовано виходить із того, що мегаполіс не може

розглядатися лише як тло для реалізації загальнонаціональної релігійної політики, а має аналізуватися як самостійний простір, у якому загальні нормативні принципи набувають конкретного адміністративного та управлінського змісту.

Позитивно слід оцінити й те, що робота не замикається в межах суто описового викладу чинного законодавства, а спрямована на концептуалізацію досліджуваної проблематики. Автор послідовно поєднує релігієзнавчий, правовий, інституційний та урбаністичний підходи, завдяки чому дослідження має справді міждисциплінарний характер, але водночас зберігає чіткий зв'язок із предметним полем релігієзнавства, зокрема в частині аналізу державно-конфесійних відносин, свободи світогляду і віросповідання, ролі релігійних організацій у публічному просторі та трансформації секулярних моделей у сучасній Україні.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій є достатньо високим. Дисертант чітко визначив мету, об'єкт, предмет і завдання дослідження, а також коректно підібрав методологічний інструментарій. У роботі використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема аналіз і синтез, історичний, системний, логічний, діалектичний, порівняльно-правовий та формально-юридичний методи. Важливо, що методи не декларуються формально, а фактично працюють на досягнення поставленої мети: історичний вимір дозволяє простежити становлення законодавства про свободу совісті; порівняльно-правовий — співвіднести українську ситуацію з міжнародними моделями; формально-юридичний — виявити сильні та слабкі сторони нормативної бази; системний — показати взаємозалежність правових норм, інституцій та управлінських практик.

Наукова новизна одержаних результатів полягає передусім у тому, що в дисертації сформовано цілісну теоретико-прикладну модель адміністративно-правового регулювання державно-конфесійних відносин у мегаполісі, адаптовану до постсекулярних трансформацій, поліконфесійності міського середовища та сучасних безпекових ризиків. Автор уперше послідовно виводить

мегаполісний вимір як самостійний рівень аналізу державно-конфесійних відносин і переконливо доводить, що якість регулювання в цій сфері визначається не лише змістом правових норм, а насамперед інституційно-процедурним дизайном взаємодії органів влади з релігійними організаціями. Важливою новелою є процедурно-орієнтована модель муніципального врядування релігійної різноманітності, де принцип нейтральності операціоналізується через стандарти доступу до публічного простору, прозорі земельно-майнові процедури, інституційну медіацію, консультативні формати та короткі цикли оцінювання ефективності управлінських рішень. До безперечних здобутків автора належить також уточнення змісту понять «державно-конфесійні відносини», «релігійна політика», «слабкий секуляризм», «плюралістична акомодація» в контексті українського мегаполісу, а також обґрунтування того, що сучасна українська модель найбільшою мірою відповідає слабкому секуляризму з потенційним розвитком у бік плюралістичної акомодації за умови збереження світського характеру держави, процедурної рівності конфесій і нейтральності органів влади.

Теоретичне значення дисертації полягає у поглибленні сучасного релігієзнавчого осмислення державно-конфесійних відносин в Україні, зокрема через уведення в науковий обіг мегаполісного виміру як змістовно важливого аналітичного рівня. Робота розширює дослідницькі можливості аналізу свободи совісті та світськості держави, оскільки показує, що нейтральність публічної влади не зводиться до абстрактного невтручання, а потребує інституційно й процедурно оформлених механізмів реалізації. Практичне значення дисертації є не менш переконливим. Сформульовані в роботі висновки й рекомендації можуть бути використані органами державної влади та місцевого самоврядування для вдосконалення адміністративно-правових механізмів взаємодії з релігійними організаціями, розроблення локальних процедур у сфері релігійної політики, підготовки аналітичних і довідкових матеріалів, а також удосконалення нормативної бази.

У першому розділі дисертант зосереджується на теоретико-методологічних засадах дослідження державно-конфесійних відносин у мегаполісному

середовищі. Позитивно слід оцінити прагнення автора до термінологічної точності та концептуальної впорядкованості. У розділі здійснено змістовне розмежування понять «державно-конфесійні» та «державно-церковні» відносини, проаналізовано типології взаємодії держави й релігії, розкрито евристичний потенціал концептів секуляризму, слабкого секуляризму й плюралістичної акомодації, обґрунтовано місце української моделі в цьому порівняльному полі. Заслуговує на підтримку теза про те, що мегаполіс постає своєрідною «лабораторією» нових форматів державно-конфесійної взаємодії, а релігійна політика в ньому повинна осмислюватися як багаторівнева система дій публічної влади, у межах якої поєднуються нормативні, інституційні, комунікативні та процедурні механізми.

Другий розділ присвячено адміністративно-правовому режиму державно-конфесійних відносин в Україні, його сучасному стану та мегаполісному виміру. Автор демонструє добру обізнаність із генезою законодавчого забезпечення свободи совісті та діяльності релігійних організацій, послідовно реконструює перехід від радянської нормативної спадщини до сучасної правової моделі, акцентує увагу на значенні профільного закону та подальшої еволюції регулювання. Особливо цінним є те, що в центр уваги поставлено не лише профільні, а й позапрофільні регулятивні механізми — земельно-майнові, культурно-спадщинні, безпекові, комунікаційні, процедурні. Автор переконливо показує, що саме в цих точках перетину загальних норм із муніципальною практикою формуються основні проблемні вузли державно-конфесійних відносин у великому місті. До сильних сторін розділу належить також акцент на співвідношенні центрального та локального рівнів владних повноважень, на неоднорідності практик застосування законодавства, а також на потребі переходу від декларативного розуміння нейтральності до її практичного забезпечення через чіткі й передбачувані адміністративні процедури.

Третій розділ присвячений локальній правозастосовній практиці та контурам партнерського підходу в інституційно-процедурному вимірі. Саме цей розділ найбільш виразно демонструє прикладний потенціал дисертації. На емпіричному матеріалі, насамперед із практики великого міста, досліджено

муніципальну інфраструктуру регулювання, проаналізовано компетенції суб'єктів, роль профільних підрозділів, консультативних рад, міжвідомчої взаємодії, місце сервісних та комунікаційних інструментів. Аргументовано обґрунтовано перехід від традиційного розуміння нейтральності до сервісно-партнерської політики, яка не порушує світського характеру держави, але дозволяє інституційно оформити співпрацю у суспільно значущих напрямах. У цьому контексті заслуговують на увагу пропозиції щодо типових меморандумів, розвитку міжконфесійних платформ, спеціалізованої цифрової онлайн-платформи для адміністративних сервісів, а також формалізованих протоколів медіації для врегулювання конфліктів у державно-конфесійній сфері мегаполіса. У третьому розділі також переконливо обґрунтовано, що безпековий вимір сучасних державно-конфесійних відносин не скасовує стандартів прав людини, а вимагає процедурно визначених, пропорційних та юридично перевірюваних рішень.

Зміст дисертації загалом свідчить про високу міру обізнаності здобувача з науковою літературою, джерельною базою та сучасним станом досліджуваної проблематики. Автор уміє поєднати теоретичне узагальнення з правовим і прикладним аналізом, не втрачаючи цілісності викладу. Висновки дисертації логічно випливають зі змісту розділів, узгоджуються з поставленими завданнями й відображають основні результати проведеного дослідження. Особливо переконливо сформульовано підсумкові положення щодо інституційно-процедурної природи якості адміністративно-правового регулювання державно-конфесійних відносин, доцільності «донастроювання» чинної моделі в напрямі плюралістичної акомодації, а також потреби переходу від абстрактних принципів до відтворюваних і вимірюваних управлінських інструментів.

Разом із тим дисертація, як і будь-яке самостійне наукове дослідження, містить окремі дискусійні положення та аспекти, які можуть бути предметом наукового обговорення.

По-перше, порівняльний компонент роботи є змістовним і корисним, однак у контексті мегаполісного виміру доцільним виглядало б дещо ширше й

системніше залучення досвіду сучасних європейських метрополій та постсоціалістичних столиць саме на рівні муніципальних практик регулювання релігійної різноманітності, а не лише на рівні загальних моделей державно-конфесійних відносин.

По-друге, емпіричний матеріал дисертації переконливо розкриває київський контекст, що цілком зрозуміло з огляду на масштаб і доступність джерел, однак дослідження виграло б від ще ширшого залучення систематизованих матеріалів щодо інших великих українських міст, передусім Одеси, Дніпра та Харкова, що посилило б репрезентативність окремих висновків саме для мегаполісного середовища в цілому.

По-третє, низка запропонованих автором інструментів — зокрема цифрова платформа, протоколи медіації, типові меморандуми та стандарти сервісно-партнерської взаємодії — має безперечну практичну цінність, однак у подальших дослідженнях доцільно було б ще детальніше розробити механізми їх поетапного впровадження із чіткішим розмежуванням відповідальних суб'єктів, можливих юридичних обмежень і критеріїв оцінювання ефективності.

По-четверте, окремі ключові поняття, зокрема «нейтральність», «локальна релігійна політика» та «плюралістична акомодація», у перспективі могли б бути ще більш операціоналізовані через систему практичних індикаторів, придатних для використання в діяльності органів публічної влади та для подальших емпіричних досліджень.

Наведені зауваження мають переважно дискусійний і рекомендаційний характер, не стосуються принципових засад дисертації, не знижують загальної позитивної оцінки роботи та не впливають на її наукову цінність.

Загалом дисертація Янауера Мечислава Мирославовича «Адміністративно-правове регулювання державно-конфесійних відносин в Україні в умовах мегаполісу» є завершеним, самостійним, цілісним науковим дослідженням, у якому отримано нові науково обґрунтовані результати, що мають істотне значення для розвитку релігієзнавства, зокрема у сфері вивчення державно-конфесійних відносин, свободи совісті, секуляризму та інституційної взаємодії

релігійних організацій із публічною владою в сучасному урбанізованому середовищі. За актуальністю теми, рівнем наукової новизни, обґрунтованістю положень і висновків, теоретичним та практичним значенням, повнотою оприлюднення результатів, а також загальною якістю виконання дисертація відповідає вимогам, що ставляться до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю В7 Релігієзнавство. Дисертацію можна рекомендувати до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

Рецензент
доктор філософських наук,
провідного наукового співробітника
відділу з організації наукових досліджень
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова,
професор Світлана Олександрівна Шкіль

Підпис Шкіль С.О
засвідчую:

ЗАСВІДЧУЮ
Нач. канцелярією Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
Підпис
«10» 10 2026 р.